

**Universitatea "Babeș-Bolyai" din Cluj Napoca
Facultatea de Istorie și Filosofie
Școala Doctorală „Istorie, Civilizație, Cultură”**

TEZĂ DE DOCTORAT

Reflectarea societății medievale engleze în literatură. Epoca lui Chaucer.

REZUMAT

Conducător științific:

Acad. Prof. Dr. Ioan-Aurel Pop

Doctorand:

Alexandra Alina Loșonți

Cluj Napoca

2012

Cuprins

Introducere

1. Anglia medievală

1.1 Stat, război și frământări interne în timpul celor trei Eduarzi

1.2 Urbanizare și schimbări economice în secolul al XIV-lea

1.3 Structura relațiilor sociale

2. Literatură și societate medievală

2.1 Audiența

3. Regele

3.1 Richard al II-lea și criza monarhiei în *Povestirea Diacului din Oxford*

3.2 Defăimare în politicile ricardiene și în *Casa Faimei*

4. Negustorul

4.1 Mercantilism și antimercantilism în Evul Mediu

4.2 Londra medievală

4.3 Ideologie mercantilă în *Prologul Povestirilor din Canterbury*

4.4 *Povestirea Corăbierului*

4.5 Povestitorii din Canterbury și formele de asociere medievală

5. Cavalerul

5.1 Ideal și declin. Cavalerul lui Chaucer și suita lui

5.2 Teorii politice medievale și *Povestirea Cavalerului*

6. Femeia

6.1 Femeile în Evul Mediu

6.2 Dualitatea feminină la Chaucer

6.3 Târgoveța din Bath și remodelarea conceptului de suveranitate

Concluzii

Anexa 1 *Povestirea lui Melibee*

Bibliografie

Cuvinte cheie: societate medievală, interdisciplinaritate, poststructuralism, literatură engleză medievală, feudalism bastard, monarhie britanică, identitate cavaleriească, femeia în Evul Mediu, autoritate, Londra medievală, imaginație dialogică

Studiul de față se înscrie într-o sferă interdisciplinară, reunind două domenii de analiză: istorie și literatură medievală. Intenția sa centrală este de a contopi instrumentele de analiză ale celor două discipline pentru a recupera o imagine mai complexă a unui Ev Mediu englez târziu, măcinat de tensiuni politice, sociale, economice și culturale și să repună în circuitul studiilor literare creații artistice neglijate sau nedrept catalogate. Cooperarea dintre cele două domenii de cercetare nu a însemnat o luare în posesie a „celuilalt”, ci o familiarizare de ordin metodologic între cele două discipline, dublată de aptitudinea a selecta noțiunile și tehnicile de lucru cele mai adecvate. Obiectivul investigației noastre vizează restituirea imaginii societății medievale engleze, în special din secolul al XIV-lea, așa cum este ea percepută și reflectată de literatura epocii respective, în special de textele scriitorului Geoffrey Chaucer. Literatura medievală engleză este studiată ca izvor istoric, ca mărturie și oglindă a societății pe care o reflectă, venind să întregească și să completeze, prin nuanțe, cunoașterea istorică și să diversifice imaginea monolitică, tradițională, adeseori deformată a Evului Mediu.

Structura studiului este compusă din șase capitole principale, fiecare dintre acestea conținând, la rândul lor, un număr de subcapitole. Primele două capitole slujesc unei contextualizări a peisajului politic, economic, social și cultural al Angliei medievale, iar celelalte patru capitole urmăresc analize, integrate istoric și aplicate pe textele literare medievale.

Primul capitol, **Anglia medievală**, este construit la intersecția a trei dimensiuni: peisajul politic al Angliei începând cu domnia lui Eduard I, urbanizarea și schimbările politice specifice secolului al XIV-lea și structura relațiilor sociale din această perioadă. Subcapitolul **Stat, război și frământări interne în timpul celor trei Eduarzi** urmărește domniile celor trei Eduarzi în contextual războaielor externe cu Scoția, Irlanda, Țara Galilor, precum și relațiile tensionate dintre cei trei regi și baroni. De asemenea, acest subcapitol sondează apariția și dezvoltarea instituției Parlamentului și dinamica dintre presiunile financiare ale războaielor și dezvoltarea unui aparat administrativ regal. Cel de-al doilea subcapitol, **Urbanizare și schimbări economice în secolul al XIV-lea** analizează emergența și dezvoltarea orașelor medievale engleze și dislocările economice și sociale care au loc în acest context al urbanizării. Analiza noastră se

centrează asupra trei funcții care modelează identitatea urbană: funcția economică, cea politico-administrativă și cea a diversității culturale. De asemenea, accentual analizei cade pe separarea meșteșugurilor de unitatea economică a senioriei feudale, determinând dezvoltarea procedurilor și proceselor de schimb și remodeloarea relațiilor senioriale și a funcțiilor administrative. Un alt aspect supus analizei este impactul ciumei negre asupra structurilor economice și mutațiilor din sectorul social. Cel de-al treilea subcapitol, **Structura relațiilor sociale** interoghează schemele descriptive ale societății medievale, așa cum apar ele în documentele istorice medievale, sub forma unor modele diferite, dar care au în comun conceptele de ierarhie și subordonare, proprii lumii feudale. Este surprinsă însă în această etapă a analizei și emergența unor noi modele de raportare la societatea medievală, prin includerea unei noi clase sociale, cea mijlocie, a burghezilor, negustorilor sau a meșteșugarilor. Modificarea acestor modele sociale reflectă desacralizarea relațiilor vasalice și înlocuirea lor cu relații contractuale, bazate pe profit și câștig individual. Cele trei subcapitole încearcă creionarea imaginii unei lumi medievale engleze cuprinsă între tradiție și zorii unui capitalism incipient, o lume în care valorile feudale sunt transformate sub presiunea schimbărilor economice și ale ambițiilor politice specifice clasei conducătoare, o lume frământată, care caută noi surse de legitimize, de construcție a unor noi identități sociale și culturale. Aceste mutații de valori se vor reflecta în literatură, care este integrată procesului de legitimize.

Capitolul al doilea, **Literatură și societate medievală**, studiază și structurează relația dintre societatea medievală engleză și literatură, în special poziția scriitorilor ca John Gower, William Langland și Geoffrey Chaucer față de mediul politic și cultural care le modelează textele. În cadrul acestui capitol sunt interogate concepte ca autoritate textuală, autor sau *auctoritas*. De asemenea, sunt prezentate elemente biografice ale scriitorului Geoffrey Chaucer pentru a demonstra implicarea sa în cadrul comunității și rolul lui și a celorlalți scriitori ca partizani la ideologia și construcțiile ideologice conflictuale ale sfârșitului de secol al XIV-lea. Activitatea artistică a lui Chaucer este analizată ca un spațiu al medierii între idealurile sociale și realitatea istorică, între autoritate și experiență, fiind ancorată în dezbaterile comunității în care a trăit și slujind în numele binelui comun, un concept intens vehiculat de teoriile politice medievale și transferat spațiului artistic. Subcapitolul **Audiența** investighează conceptul de auditoriu și de public medieval, precum și tranziția de la o cultură predominant orală la una scrisă. Acest subcapitol analizează textele chauceriene din această perspectivă a relației dintre

poet și publicul sau cercurile de audiență specifice curților regale sub patronajul căror poeții își desfășurau activitatea.

Următoarele patru capitole urmăresc reflectarea unor figure și concepte emblematice ale societății medievale în textele lui Chaucer. Cel de-al treilea capitol este dedicat **Regelui**, o figură centrală a societății medievale, respectată și controversată în egală măsură. Subcapitolul **Richard al II-lea și criza monarhiei în Povestirea Diacului din Oxford** urmărește în paralel domnia frământată a regelui Richard, problema lipsei moștenitorilor, desele înfruntări între rege și magnați, cele două căsătorii ale sale și reflectarea acestor probleme și situații în adaptarea povestirii Grizildei pe care Diacul din Oxford, unul dintre personajele *Povestirilor din Canterbury* o istorisește. Opera cea mai originală a lui Chaucer, *Povestirile din Canterbury* reprezintă, prin diversitatea personajelor și povestirilor sale, o arenă de dezbateri a unor concepte, mentalități, teorii sau modele medievale de structurare și luare în posesie a realității. În același registru, al întrepătrunderii istoriei cu literatură, se încrie și subcapitolul **Defăimare în politicile ricardiene și în Casa Faimei**, care urmărește conceptele de defăimare și înaltă trădare care au constituit o preocupare constantă a elitei politice din timpul domniei ricardiene și care se reflectă în poemul *Casa Faimei* prin figurile alegorice prezentate. Statute parlamentare, petiții, ordonanțe care problematizează conceptul de defăimare sunt analizate alături de textele literare care problematizează aceleași concepte și dispute.

Una dintre figurile cele mai controversate în Evul Mediu este cea a **Negustorului**, figură reprezentativă pentru noua ordine economică și socială. Capitolul acesta al patrulea cuprinde la rândul său cinci subcapitole care dezbate și analizează mentalitatea mercantilă emergentă odată cu dezvoltarea orașelor, extinderea comerțului și perfecționarea unui sistem financiar. Pozițiile contradictorii care au marcat parcursul acestei noi mentalități sunt analizate în subcapitolul **Mercantilism și antimercantilism în Evul Mediu**, unde sunt marcate pozițiile Bisericii și ale teologilor în această dezbateri, dar și dezbaterile antice asupra conceptelor de profit, schimb, comerț sau bani. O analiză mai particulară este prezentă în subcapitolul **Londra medievală**, exemplu al transformărilor economice și sociale, un spațiu urban în care se îmbină elementele aristocratice cu cele mercantile, interesele marilor seniori și ale unei elite negustorești, politicile regale și cele burgheze. Mecanismele mentale asociate mercantilismului, atitudinile de raționalizare a spațiului, timpului sau muncii, preocuparea pentru maximizarea profitului,

familiarizarea cu tranzacțiile financiare, nu reprezentau apanajul doar al clasei negustorești, nobilimea și Biserica fiind de asemenea implicate în activități comerciale. Londra medievală este un furnicar de intersecții valorice feudale și medievale târzii, simbol al diversității culturale și al unei noi mentalități, precursora a marilor orașe industriale. Cel de-al treilea subcapitol, **Ideologie mercantilă în Prologul Povestirilor din Canterbury**, proiectează elementele studiate anterior în cadrul literar, în acest caz fiind supus analizei *Prologul Povestirilor din Canterbury*, unde surprindem un microcosmos al societății medievale engleze, cu accent pe reprezentarea clasei de mijloc. Personajele chauceriene reflectă prin trăsăturile și îndeletnicirile lor mentalitatea aceasta a profitului, a banilor, a schimbului și a comerțului. Majoritatea personajelor reprezintă interesele unei clase de mijloc, fiind conectate și cu un nou public care avea acces la textele literare. Analiza noastră semnalizează și valul de anticlericism prezent în societatea medievală, ca o consecință a pervertirii valorilor sacre și învinuirile de corupție la adresa organismelor ecleziastice. În *Povestirea Corăbierului* este urmărită reflectarea acestei întrepătrunderi de valori aristocratice și mercantile în cadrul relațiilor sociale. Povestirea se înscrie într-un cadru al încălcării jurămintelor de fidelitate dintre soț și soție, respectiv dintre doi camarazi sub mirajul profitului și al câștigului facil. Este urmărită degradarea relațiilor umane în acest spațiu al tranzacțiilor și al comerțului centrat pe alte valori decât cele sacre și ierarhice. Ultimul subcapitol **Povestitorii din Canterbury și formele de asociere medievale** apropie cadrele asociaționale medievale, respectiv breslele, de “asociația” literară a personajelor chauceriene. Asemănarea celor două instanțe este argumentată din mai multe perspective, printre care împărtășirea unor concepte precum coerență, strategii de eliminare a mișcărilor de rebeliune, alegeri libere, festivități, regulament intern sau preocuparea pentru păstrarea unei ordini stabilite.

Capitolul cinci al lucrării este dedicat figurii **Cavalerului**, o figură captivă unui ideal nobil, dar confruntată cu multe antagonisme sociale. Două subcapitole susțin acest capitol, respectiv, **Ideal și declin. Cavalerul lui Chaucer și suita lui** care urmărește o istorie a conceptului de cavalerism întrepătrunsă de analiza a trei dintre personajele chauceriene, Cavalerul, Scutierul și Arcașul. Portretele celor trei personaje surprind tensiunile din cadrul acestei clase nobile, supusă transformărilor politice și economice ale secolului al XIV-lea, prizonieră a unei conduite impuse și a unor realități istorice adesea opresive. Cel de-al doilea subcapitol, **Teorii politice medievale și Povestirea Cavalerului** urmărește reflectarea unor concepte ale teoriilor politice medievale precum, principiile unei bune guvernări, jurămintele de

credință, judecata prin luptă, în textul lui Chaucer, *Povestirea Cavalerului*. Elemente ale povestirii sunt puse în relație cu instanțe ale unor evenimente istorice, precum procesele de judecată între unele familii nobiliare, dispute între cavaleri sau înțelegeri contractuale între frați de cruce. Evenimente istorice se împletesc cu textul literar, menite să îi adâncească semnificațiile și să îl “tălmăcească” mai complet și mai complex pentru cititorul modern.

Ultimul capitol este dedicat **Femeii** medievale, figură la fel de controversată precum cele precedente. Capitolul conține trei subcapitole dedicate, cel dintâi, unui studiu mai general al poziției femeii în societatea medievală, urmat de un studiu al femininului chaucerian, iar apoi o analiză a personajul Târgoveța din Bath, ca reprezentantă a clasei mijlocii feminine, simbol al dislocărilor sociale din secolul al XIV-lea. Primele două subcapitole dezbat probleme precum căsătoria, statutul femeii, scrierile despre poziția femeilor în societatea medievală, femeile nobile, manifestele misoginiste ale literaturii masculine. Identitatea duală feminină este analizată și în cadrul textelor literare, care vin să nuanțeze sau să militeze împotriva ideologiei oficiale. Ultimul subcapitol dezbat conceptual de suveranitate în cadrul căsătoriei, concept analizat de personajul chaucerian feminin cel mai bine conturat. Prologul Târgoveței este un manifest împotriva autorității patriarhale și a literaturii misoginiste diseminată de către unii teologi și reprezentanți ai Bisericii care argumentau poziția de inferioritate a femeii în relație cu bărbatul.

Studiul de față, propus ca și teză de doctorat, a încercat să descopere, să analizeze și să restituie o imagine a unor elemente ale societății medievale engleze, așa cum au pătruns ele în textele literare. Instrumentele proprii celor două discipline, istorie și literatură, s-au împletit pentru a aduce mai aproape de cititorul modern o lume îndepărtată temporal de universul său, dar apropiată din punct de vedere al subiectelor de meditație și controversă.